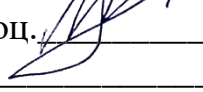


**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
ТАВРІЙСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ІМЕНІ ДМИТРА МОТОРНОГО**

**Кафедра суспільно-гуманітарних наук**

**ЗАТВЕРДЖУЮ**

Зав. кафедри СГН

доц.  Володимир МИХАЙЛОВ  
\_\_\_\_\_ 2022 року

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

**«Філософія»**

для здобувачів ступеня вищої освіти «Бакалавр»  
зі спеціальності 181 «Харчові технології»  
за ОПП Харчові технології  
(на основі повної загальної середньої освіти)

факультету агротехнологій та екології

2022-2023 н.р.

Робоча програма навчальної дисципліни «Філософія» здобувачів ступеня вищої освіти «Бакалавр» зі спеціальності 181 «Харчові технології» за ОПП Харчові технології (на основі повної загальної середньої освіти). Запоріжжя, ТДАТУ ім. Д. Моторного. 2022. 13 с.

Розробник: к.ф.н., доц. Олена ІСАКОВА

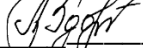
Робочу програму затверджено на засіданні кафедри суспільно-гуманітарних протокол №1 від 30 серпня 2022 року

Зав. кафедри суспільно-гуманітарних наук

доц.  Володимир МИХАЙЛОВ

Схвалено методичною комісією факультету агротехнологій та екології для здобувачів ступеня вищої освіти «Бакалавр» зі спеціальності 181 «Харчові технології» (на основі повної загальної середньої освіти) за ОПП Харчові технології

Протокол № 1 від 31 серпня 2022 року

Голова доц.  Любов ЗДОРОВЦЕВА

## 1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, ступінь вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання (денна або заочна)	
Кількість кредитів – <b>4</b>	Галузь знань <b>18 Виробництво та технології</b>	<b>Обов'язкова</b>	
Загальна кількість годин – <b>120 годин</b>	Спеціальність: <b>181 «Харчові технології»</b>	Курс	Семестр
Змістових модулів – <b>2</b>		<b>1-й</b>	<b>1-й</b>
Тижневе навантаження:  <b>1.</b> аудиторних занять – <b>2 год.</b>  <b>2.</b> самостійна робота студента – <b>9 год.</b>	Ступінь вищої освіти: <b>«Бакалавр»</b>	<b>Вид занять</b>	<b>Кількість годин</b>
		Лекції	<b>10 год.</b>
		Лабораторні заняття	–
		Практичні заняття	<b>10 год.</b>
		Семінарські заняття	–
		Самостійна робота	<b>100 год.</b>
		<b>Форма контролю</b> <b>Екзамен</b>	

## 2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**Метою курсу «Філософія»** є забезпечити глибоке засвоєння специфіки філософського осягнення дійсності, високу світоглядно-методологічну культуру студентів. Формування і розвиток сучасної світоглядно-методологічної парадигми студентської молоді неможливе без філософії як теоретичної основи людського світобачення, без розуміння філософії як життєвого завдання. Запропонована програма створена на основі найвищих досягнень класичної і сучасної філософії і враховує зростаючий попит на оволодіння філософією як відповідним типом, способом мислення.

**Завданням курсу «Філософії»** є розкрити глибинну, динамічну сутність філософії як основи світогляду, як систему методологічних засад осмислення світу в цілому та місця людини в ньому. Вбираючи в себе емпіричні й теоретичні, ціннісні та нормативні, раціональні та підсвідомі уявлення, філософія допомагає усвідомити всебічні зв'язки предметів та явищ об'єктивного світу; проте філософія – це не тільки наука, але й мистецтво, гуманітарне знання, любов до мудрості, ідеологія, трансцендентальне осягнення об'єкта, спосіб життя. У програмі окреслюється структура філософського знання, аналізується проблемне поле філософії, спільні методологічні підходи та відмінності наукового й філософського сприйняття світу, вбачається евристичний потенціал філософської рефлексії.

У процесі оволодіння курсом здобувачі вищої освіти набувають таких **компетентностей**:

ЗК 06. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

ЗК 07. Здатність працювати в команді.

ЗК 13. Здатність реалізувати свої права та обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини та громадянина в Україні.

ЗК 14. Здатність зберігати та примножувати моральні культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для забезпечення здорового способу життя.

РН 19. Підвищувати ефективність роботи шляхом поєднання самостійної та командної роботи.

РН 26. Формувати і відстоювати власну світоглядну та громадську позицію, діяти соціально відповідально та свідомо.

РН 27. Зберігати та примножувати досягнення і цінності суспільства, вести здоровий спосіб життя.

### **Soft skills:**

- уміння вести суперечки і відстоювати свою позицію;
- уміння й навички публічних виступів, креативне й критичне мислення;
- етичність;
- навички міжособистісної взаємодії;
- здатність брати на себе відповідальність під час прийняття рішень.

### **3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

#### **ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І. ІСТОРІЯ ФІЛОСОФІЇ**

**ТЕМА 1. Філософія, її роль в житті людини та суспільства. [ 1 с. 2 – 9; 8 с. 6-8; 6 с. 2-5; 13 с. 2-6; 15 с. 6-8; 20 с. 2-6]**

Світогляд. Структура світогляду. Функції світогляду. Типи світогляду, які склались історично. Міфологія. Релігія. Життєво-практичний тип. Філософія як тип світогляду. Загальні риси міфології, релігії, філософії. Специфіка філософського світогляду. Структура філософського знання. Об'єкт та предмет філософії. Загальне питання філософії та дві його сторони. Матеріалізм та його види. Ідеалізм та його форми. Гностицизм та агностицизм.

**ТЕМА 2. Антична філософія. [ 1 с. 4 – 29; 8 с. 9-12; 6 с. 3-7; 13 с. 7-41; 15 с. 11-15; 20 с. 6-37 ]**

Етапи розвитку античної філософії. Характерні риси античної філософії. Натурфілософський етап розвитку античної філософії. Софісти. Сократ. “Академія” Платона. Вчення Платона про державу. Філософія Аристотеля (онтологія; гносеологія; вчення про державу). Епікур. Стоїцизм.

**ТЕМА 3. Філософія середньовічної Європи. [1 с. 110-123; 8 с. 61-81; 13 с. 97-112; 15 с. 80-98; 20 с. 47-56]**

Загальні риси середньовічної філософії. Теоцентризм. Реалізм та номіналізм. Патристика та схоластика. Гностицизм. Апологетика. Маніхейство. Олександрійська школа. Ареопагітика. Августин Блаженний. Фома Аквінський. П'ять доказів буття Бога. Вчення про державу та церкву.

**ТЕМА 4. Філософія доби Відродження. [ 1 с. 123-133; 8 с. 89-95; 13 с. 123-147; 15 с. 108-123; 20 с. 63-75]**

Загальні риси філософії Відродження. Гуманізм. Антропоцентризм. Натурфілософські вчення. Данте Аліг'єрі. Франческо Петрарка. Джованні Боккаччо. Піко делла Мірандола. Микола Кузанський. Філософські погляди Н. Макіавеллі. “Опити” Мішеля Монтеня.

**ТЕМА 5. Філософія Нового часу. [ 1 с. 133-141; 6 с. 118-120; 8 с. 113-117; 13 с. 179-200; 15 с. 134-154; 20 с. 75-87]**

Загальна характеристика філософії Нового часу. Емпіризм. Раціоналізм. Філософія Ф. Бекона. “Ідоли пізнання”. Антиклерикалізм. Лозунг “Знання – сила”. “Теорія суспільного договору” Т. Гоббса. Сенсуалізм. Дж. Локк “Tabula rasa”. Філософські погляди Б. Спінози.

**ТЕМА 6. Філософія просвітництва. [ 1 с. 166-188; 6 с. 21-46; 8 с. 122-129; 133-145; 147-151; 13 с. 178-314; 20 с. 87-106]**

Філософські погляди Вольтера. Критика феодалізму, кріпосництва, абсолютної монархії та католицької церкви. Механістичний матеріалізм. Атеїзм. Гілозоїзм. Філософія Ж.-Ж. Руссо. Егалітаризм. Теорія суспільного договору Ж.-Ж. Руссо. Енциклопедисти (Д. Дідро, Ж. Л. д'Аламбер).

**ТЕМА 7. Німецька класична філософія. [1 с. 420-444; 4 с. 32-50; 6 с. 55-64; 8 с. 175-184; 13 с. 418-436; 15 с. 123-240; 20 с. 125-140]**

“Критика” в філософії І. Канта. Етапи пізнання за І. Кантом. Категоричний імператив та антиномії І. Канта. Абсолютне та емпіричне “Я” у філософії І. Г. Фіхте. “Абсолютний дух” Г. В. Ф. Гегеля. Діалектика Г. В. Ф. Гегеля. Антропологічний матеріалізм Л. Фейєрбаха. Думки Л. Фейєрбаха про походження релігії.

## **ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II. ФІЛОСОФІЯ**

**ТЕМА 8. Європейська філософія ХІХ ст. [ 1 с. 254-272; 6 с. 64-72; 8 с. 202-205; 4 с. 144-162; 15 с. 353-370; 20 с. 162-172].**

Екзистенціалізм С. К’єркегора. Волюнтаризм А. Шопенгауера. Ірраціоналізм та песимізм у філософії А. Шопенгауера. Поняття “суперлюдини” у філософії Ф. Ніцше. Данилевський та його твір “Росія та Європа”. Біологічна філософія історії О. Шпенглера. Погляди А. Тойнбі.

**ТЕМА 9. Сучасна західна філософія-1. [ 1 с. 166-188; 6 с. 21-46; 8 с. 122-129; 133-145; 147-151; 13 с. 178-314; 20 с. 87-106]**

Екзистенціалізм. Ж.-П. Сартр, А. Камю. М. Хайдеггер. Чотири стадії розвитку позитивізму. Принципи “верифікації” та “фальсифікації”. Філософія психоаналізу. Сублімація. Три шари психіки за З. Фрейдом. Герменевтика.

**ТЕМА 10. Сучасна західна філософія-2. [ 1 с. 254-272; 6 с. 64-72; 8 с. 202-205; 4 с. 144-162; 15 с. 353-370; 20 с. 162-172].**

Персоналізм. Ірраціоналізм. «Воля до влади» - основна категорія «філософії життя». Іраціоналістична концепція «сверхлюдини». «Філософія життя» В. Дильтея. Сутність неотомізму. Основні напрямки неопротестантизму.

**ТЕМА 11. Українська філософія. [ 1 с. 254-272; 6 с. 64-72; 8 с. 202-205; 4 с. 144-162; 15 с. 353-370; 20 с. 162-172].**

Філософія Г. Сковороди. Вчення Г. Сковороди про “свідну працю”. “Філософія серця”. Вчення про буття В. Соловйова. “Цільне пізнання”. Філософія С. Франка. Філософські погляди Л. Гумільова. Персоналізм М. Бердяєва.

**ТЕМА 12. Буття та матерія. [1 с. 420-444; 4 с. 32-50; 6 с. 55-64; 8 с. 175-184; 13 с. 418-436; 15 с. 123-240; 20 с. 125-140]**

Категорія буття та її форми. Матерія з точки зору античних мислителів. Сучасне розуміння категорії матерія. Атрибути матерії. Види матерії. Рівні організації матерії. Поняття “рух” та “спокій”. Форми руху матерії. Механіцизм та

редукціонізм. Концепції щодо простору та часу. Властивості простору. Властивості часу.

**ТЕМА 13. Свідомість.** [ 1 с. 254-272; 6 с. 64-72; 8 с. 202-205; 4 с. 144-162; 15 с. 353-370; 20 с. 162-172].

Поняття відображення та його форми. Концепції щодо походження свідомості та її сутності. Якісні риси свідомості людини, які відрізняють її від психіки тварин. Свідомість та мозок. Свідомість та мова. Структура свідомості. Мислення. Пам'ять. Емоції. Воля. Знання. Функції свідомості.

**ТЕМА 14. Пізнання.** [1 с. 283-317; 4 с. 162-172; 6 с. 86-102; 8 с. 193-198; 13 с. 558-592; 15 с. 378-410 ]

Поняття пізнання. Типи та види пізнавальної діяльності людини. Критерії пізнання. Об'єкт та суб'єкт пізнання. Форми чуттєвого пізнання. Форми раціонального пізнання: поняття, судження, умовивід. Проблема істини. Абсолютна та відносна істина. Загальні наукові методи. Аналіз. Синтез. Аналогія. Моделювання. Індукція та дедукція.

#### 4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Номер тижня	Вид занять	Тема заняття або завдання на самостійну роботу	Кількість				балів
			годин				
			Лек.	Лаб.	Пр.	СРС	
<i>Змістовий модуль 1. Історія філософії</i>							
1	Лекція 1	Вступ до філософії	2	-	-	-	-
	Самостійна робота 1	Основні типи світогляду	-	-	-	10	2
2	Практична робота 1	Філософія античності	-	-	2	-	7
	Самостійна робота 2	Філософія Давньої Індії та Китаю	-	-	-	10	2
3	Лекція 2	Філософія від Середньовіччя до Просвітництва	2	-	-	-	-
	Самостійна робота 3	Філософія Нового часу	-	-	-	10	3
4	Практична робота 2	Німецька класична філософія	-	-	2	-	8
	Самостійна робота 4	Європейська філософія XIX ст.	-	-	-	10	3
5	ПМК 1	Підготовка до ПМК I	-	-	-	2	-
		ПМК	-	-	-	-	10

Всього за змістовий модуль 1 – 50 год.			4	-	4	42	35
<i>Змістовий модуль 2.</i> <b>Філософія</b>							
6	Практична робота 3	Українська філософська думка	-	-	2	-	5
	Самостійна робота 5	Проблема єдності світу у контексті сучасної науки	-	-	-	8	1
7	Лекція 3	Сучасна світова філософія	2	-	-	-	-
	Самостійна робота 6	Структурні компоненти свідомості	-	-	-	8	1
8	Практична робота 4	Пізнання як філософська проблема	-	-	2	-	5
	Самостійна робота 7	Філософські проблеми науки і техніки	-	-	-	10	2
9	Лекція 4	Людина як філософська проблема	2	-	-	-	-
	Самостійна робота 8	Поняття істини у філософському осмисленні	-	-	-	10	2
10	Практична робота 5	Людина як філософська проблема	-	-	2	-	5
	Самостійна робота 9	Цінність як спосіб освоєння світу людиною	-	-	-	10	2
11	Лекція 5	Проблеми соціальної філософії	2	-	-	-	-
	Самостійна робота 10	Духовне життя суспільства	-	-	-	10	2
12	ПМК 2	Підготовка до ПК2	-	-	-	2	-
		ПМК	-	-	-	-	10
Всього за змістовий модуль 2 – 70 год.			6	-	6	58	35
Екзамен			-	-	-	-	30



<b>Всього з навчальної дисципліни – 120 год.</b>					<b>100</b>
--	--	--	--	--	------------

## **5. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ**

### *Підсумковий модульний контроль 1*

1. Поняття філософії, її значення в системі вищої освіти.
2. Поняття світогляду, його структура, типи, функції.
3. Передумови виникнення філософії. Зв'язок філософії з іншими формами духовного освоєння світу (міфологією, релігією, мистецтвом, наукою).
4. Предмет філософії та особливості філософського мислення.
5. Структура філософії як системи знань про взаємини людини й світу.
6. Особливості й основні напрями релігійно-філософської думки Давньої Індії та Давнього Китаю.
7. Виникнення філософії в Давній Греції як теоретичної форми мислення.
8. Здобутки античних філософів та їх внесок у подальший розвиток філософії.
9. Класичний період античної філософії (філософські вчення софістів; діалектика Сократа; учення Платона про Ідеї; метафізика Арістотеля).
10. Філософія елліністичного та римського періодів (епікуреїзм; скептицизм; етика стоїцизму; філософія неоплатонізму).
11. Філософія Давньої Індії (ведична традиція; ортодоксальні школи індійської філософії).
12. Філософія Давнього Китаю (даосизм; конфуціанство; Мо-цзи та моїзм).
13. Зміна світоглядних орієнтирів як передумова формування філософії Середньовіччя.
14. Загальна характеристика філософії Середньовіччя, основні етапи її розвитку.
15. Основні напрями середньовічної філософії.
16. Співвідношення Божественного провидіння і свободи волі людини у філософії Августина Аврелія.
17. Філософська система Фоми Аквінського як вища сходинка схоластичної філософії.
18. Загальна характеристика й світоглядні основи епохи Відродження.
19. Відродження як своєрідний синтез Античності та Середньовіччя. Антропоцентризм і гуманізм.
20. Реформація та її ідеї.
21. Історичні передумови появи філософії Нового часу та її загальна спрямованість.
22. Емпіризм та раціоналізм в теорії пізнання Нового часу.
23. Механічний матеріалізм Т. Гоббса.
24. Суб'єктивно-ідеалістичний сенсуалізм Д. Берклі та Д. Юма.
25. Соціокультурні й соціально-економічні передумови формування цінностей доби Просвітництва.

26. Німецька класична філософія: єдність та багатоманіття форм.
27. Просвітництво як культурний феномен.
28. Вільнодумство й раціоналізм епохи Просвітництва (критика релігії у працях французьких просвітителів; соціально-антропологічні шукання; вчення про природне право й суспільний договір; французький матеріалізм XVIII ст.).
29. Класичний та неklasичний типи філософствування.
30. Ірраціоналізм А. Шопенгауера та С. К'єркегора.
31. Позитивізм і неопозитивізм.
32. «Філософія життя» Ф. Ніцше.
33. Сцієнтистські напрями у західній філософії ХХ століття.
34. Антропологічні напрями у філософії ХХ століття (екзистенціалізм, філософська антропологія, персоналізм, фрейдизм, неофрейдизм).
35. Культурологічні та історіософські напрями у філософії ХХ століття.
36. Основні напрями релігійної філософії ХХ століття.
37. Ситуація Постмодерну у філософії.
38. Тенденції розвитку сучасної філософії.
39. Витоки та передумови виникнення української філософії.
40. Філософія доби Київської Русі.
41. Філософія українського Відродження та бароко (К. Сакович, І. Гізель, Т. Прокопович, Г. Щербацький).
42. Філософія Г. Сковороди.
43. Філософія Просвітництва й романтизму в Україні (О. Новицький, Т. Шевченко, П. Юркевич).
44. Роль громадсько-політичних рухів у поширенні філософських ідей в Україні.
45. Основні напрямки у філософській думці України ХХ ст.

### ***Підсумковий модульний контроль 2***

1. Світ як єдність об'єктивного та суб'єктивного.
2. Дофілософське розуміння світу.
3. Розвиток наукових уявлень про світ та його будову.
4. Сучасні наукові уявлення про принципи організації світу.
5. Проблема першопочатків світу (монізм, дуалізм, плюралізм).
6. Матеріалізм та ідеалізм як теоретичні напрями філософії щодо інтерпретації світу.
7. Буття як філософська категорія. Основні форми й способи існування буття.
8. Становлення й еволюція уявлень про матерію.
9. Рух як онтологічна категорія, його основні якості. Проблема класифікації форм та рівнів руху матерії.
10. Поняття просторово-часового континууму і його якості.
11. Свідомість як предмет філософського аналізу. Основні теорії походження свідомості.
12. Ідеальне й матеріальне в свідомості.
13. Творча сутність свідомості.
14. Соціальна обумовленість і сутність людської свідомості.

15. Механізми формування свідомості.
16. Свідомість і мовна діяльність людини.
17. Форми та рівні суспільної свідомості.
18. Свідомість, самосвідомість, несвідоме: природні і культурні детермінанти.
19. Пізнання як предмет філософського аналізу.
20. Пізнання як відображення. Суб'єкт і об'єкт пізнання. Єдність чуттєвого й раціонального.
21. Основні принципи пізнавальної діяльності.
22. Практика як основа і рушійна сила пізнання.
23. Творчість та інтуїція у процесі пізнання.
24. Специфіка наукового пізнання.
25. Поняття методу та методології наукового дослідження.
26. Істина як процес і результат: її характеристики та критерій.
27. Поняття науки. Проблеми класифікації наук.
28. Техніка: закономірності її розвитку й роль у суспільстві.
29. Людина як філософська проблема.
30. Проблема соціального, біологічного та духовного в людині.
31. Особистісний вимір людини. Поняття «індивід», «індивідуальність», «особистість» у філософському вимірі.
32. Філософські концепції антропосоціогенезу.
33. Специфіка людського буття.
34. Сенс життя і проблема існування людини.
35. Цінність як спосіб освоєння світу людиною.
36. Життя людини як цінність в історико-філософському вченні.
37. Суспільство як предмет вивчення філософії.
38. Суспільство як спосіб буття людства.
39. Суспільство як система. Основні сфери суспільного життя та способи їх організації.
40. Матеріалістичний та ідеалістичний підходи до розуміння суспільства.
41. Формаційний і цивілізаційний підходи до розуміння суспільного розвитку.
42. Суспільний розвиток. Прогрес і регрес. Еволюція і революція.
43. «Криза сучасної цивілізації» і альтернативні проєкти майбутнього.
44. Духовне життя з позиції релігії, мистецтва, культури, філософії та науки.
45. Сутність та структура «духовного світу індивіда» та його взаємозв'язок із духовним життям суспільства.

## **6. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА**

### **Основна**

1. Бичко А.К., Бичко І.В., Табачковський В.Г. Історія філософії : підручник. К., 2001.
2. Петрушенко В.Л. Філософія : Курс лекцій. К., Львів, 2001.
3. Троїцька Т.С. Філософія : навч. посіб. Мелітополь, 2008.

4. Філософія : підручник / за ред. М.І. Горлача, В.Г. Кременя, В.К. Рибалка. Харків, 2000.
5. Філософія : підручник / под ред. І.Ф. Надольного. К., 2001.
6. Філософія. Світ людини. Курс лекцій: навч. посібник / В.Г. Табачковський та ін. К., 2004.
7. Філософія: Логос, Софія, Розум: підруч. для студ-тів вищих навч. закладів / В.Г. Кремень, В.В. Ільїн. К., 2007.
8. Філософія: навч. посіб. / за ред. І.Ф. Надольного. К., 1998.
9. Філософія: підручник для вищої школи / І.В. Бичко та ін. К., 2001.
10. Філософія: навчальний посібник-практикум / О.Г. Волков, А.М. Землянський, Р.І. Олексенко, Є.М. Рябенко. Мелітополь, 2017.
11. Філософія: підручник / Г.А. Заїченко та ін. К., 1995.
12. Філософія : підручник / О.П. Сидоренко [та ін.]. Одеса : Юридична література, 2003.

### Допоміжна

13. Андрущенко В.П., Михальченко М.І. Сучасна соціальна філософія. К., 1996.
14. Антропологічний код української культури і цивілізації : монографія : у 2 кн. Кн. 1 / О. О. Рафальський [та ін.]. Київ : ППІЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2020.
15. Білодід Ю.М. Філософія. Український світоглядний аспект: навч. посібник. К. : Кондор, 2006. 356 с.
16. Головка Б. А. Філософська антропология. К., 1997.
17. Горський В. С. Історія української філософії : Курс лекцій. К., 1996.
18. Грушевський М. С. Хто такі українці і чого вони хочуть. К., 1991.
19. Забужко О. Філософія української ідеї та європейський контекст. К., 1992.
20. Історія філософії України : підручник / М.Ф. Тарасенко та ін. К., 1994.
21. Кашуба М. Внутрішній світ людини. *Соціогуманітарні проблеми людини*. 2006. №2. С. 7–15.
22. Кондзьолка В.В. Філософія історії. Львів, 1996.
23. Кульчицький О. Основи філософії і філософських наук. Львів, 1995.
24. Лук'янець В.С., Соболев О.М. Філософський постмодерн. К., 1998.
25. Мельник В.В. Буття як висхідна категорія аналізу сучасного світу. *Філософські проблеми сучасності: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (присвяченої Всесвітньому дню філософії) (20 листопада 2014 року)*. Херсон, 2014. С. 155–157.
26. Нестеренко В.Г. Вступ до філософії: онтологія людини : навчальний посібник для ст-тів вищих учбових закладів. К., 1995.
27. Поправко О.В. Антропология : навчальний посібник. Мелітополь, 2016.
28. Пролеєв В. С. Духовность и бытие человека. К., 1992.
29. Філософія: короткий виклад: навч. посібник : рекомендовано МОН України / за ред. С.П. Щерби. К. : Кондор, 2003. 352 с.
30. Черній А. Онтологія духовності. К., 1996.
31. Чижевський Д. Нариси з історії філософії в Україні. К., 1992.
32. Читанка з історії філософії : у 6-ти кн. К. : Довіра, 1992.

33. Шевченко В. І. Концепція пізнання в українській філософії. К., 1993.

#### **Інформаційні ресурси**

1. Освітній портал ТДАТУ – <http://op.tsatu.edu.ua>
2. Наукова бібліотека ТДАТУ – <http://www.nip.tsatu.edu.ua/biblioteka/>
3. Сайт кафедри суспільно-гуманітарних наук – <http://www.tsatu.edu.ua/shn/>
4. Сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського – <http://www.nbuv.gov.ua>
5. Сайт Українського філософського фонду – <http://www.philosophy.ua>